

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 stycznia 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Kazimierz Klugiewicz (przewodniczący)

SSN Jerzy Grubba (sprawozdawca)

SSN Jarosław Matras

Protokolant Agnieszka Niewiadomska

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Marka Zajkowskiego,

w sprawie wnioskodawcy **J. B.**

w przedmiocie zdośćuczynienia i odszkodowania

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 15 stycznia 2025 r.,

kasacji wniesionej przez pełnomocnika wnioskodawcy

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie

z dnia 29 czerwca 2023 r., sygn. akt II AKa 62/23,

utrzymującego w mocy wyrok Sądu Okręgowego w Tarnobrzegu

z dnia 16 marca 2023 r., sygn. akt II Ko 251/21,

**1. na podstawie art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k. uchyla zaskarżony
wyrok i sprawę przekazuje do ponownego rozpoznania Sądowi
Apelacyjnemu w Rzeszowie;**

**2. zarządza zwrot opłaty od kasacji wniesionej przez
wnioskodawcę.**

Jerzy Grubba

Kazimierz Klugiewicz

Jarosław Matras

t.n

UZASADNIENIE

J. B. wystąpił w trybie ustawy z dnia 23 lutego 1991 roku O uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz.U. 2021r., poz. 1693 t.j.) z wnioskiem o zasądzenie na jego rzecz odszkodowania w łącznej kwocie 25.470,40 złotych oraz zadośćuczynienia w łącznej kwocie 627.285,12 złotych z tytułu represjonowania jego ojca **B. B.** za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego i pozbawieniem go wolności w latach 1946 – 1949 przez łączny okres 101 dni.

Sąd Okręgowy w Tarnobrzegu wyrokiem z dnia 16 marca 2023r. w sprawie II Ko 251/21 ustalił wysokość zadośćuczynienia należnego **B. B.** na kwotę 101.000 zł i zasądził tę kwotę na rzecz jego syna **J. B.**, a w pozostałym zakresie wniosek oddalił.

Wyrok ten zaskarżony został apelacją pełnomocnika wnioskodawcy.

Sąd Apelacyjny w Rzeszowie wyrokiem z dnia 29 czerwca 2023 r. w sprawie II AKa 62/23 utrzymał zaskarżony wyrok w mocy.

Kasację od tego wyroku wywiódł pełnomocnik wnioskodawcy zarzucając w niej:

- w zakresie zadośćuczynienia:

1. rażące naruszenie prawa w postaci art. 7 k.p.k. w zw. z art. 410 k.p.k. poprzez zaniechanie przez Sąd II instancji dokonania wszechstronnej oceny całości zgromadzonego materiału dowodowego ujawnionego w toku postępowania przy ustaleniu wysokości należnego **J. B.** zadośćuczynienia za krzywdę doznaną wskutek pozbawienia wolności jego ojca, **B. B.**, w związku z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego w sytuacji, w której Sąd I instancji, uzasadniając wysokość przyznanego skarżącemu zadośćuczynienia, wskazał jedynie lakonicznie, że „zarówno okres pobytu w izolacji, jak i panujące tam warunki oddziałujące niewątpliwie na psychikę młodego wówczas człowieka, uzasadniają, że ustalenie kwoty 101.000,00 złotych za niesłuszne pozbawienie wolności za

działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego od dnia 15 lutego 1946 r. do dnia 21 lutego 1946 r., tj. przez okres 6 dni, od dnia 28 lutego 1948 r. do dnia 8 marca 1948 r., tj. przez okres 9 dni, od dnia 10 stycznia 1949 r. do dnia 6 kwietnia 1949 r., tj. przez okres 86 dni, co daje łącznie 101 dni (po 1.000,00 złotych za każdy dzień pozbawienia wolności) w pełni rekompensuje doznaną krzywdę psychiczną i fizyczną B. B.. Jest to niewątpliwie kwota adekwatna i odpowiednia.”; a powyższe braki w ocenie materiału dowodowego zostały powielone przez Sąd II instancji, który, uzasadniając prawidłowość rozstrzygnięcia Sądu I instancji w zakresie wysokości przyznanego skarżącemu zadośćuczynienia, stwierdził, że: „Lektura uzasadnienia zaskarżonego wyroku prowadzi do wniosku, że Sąd I instancji miał na uwadze kompensacyjny charakter sumy zadośćuczynienia, a przy miarkowaniu tej sumy uwzględnił wszystkie te okoliczności, o których mowa w apelacji. Chodzi tu przede wszystkim o: a) szczególnie dotkliwe warunki przetrzymywania B. B. w celach bez mebli, spaniu na gołej podłodze, jego upokarzające traktowanie, stosowanie wobec niego przemocy fizycznej (bicie po całym ciele) i psychicznej (poniżanie, głodzenie); b) niepewność co do przyszłości aresztowanego, w tym przede wszystkim świadomość tego, że może zostać wobec niego orzeczona kara śmierci, co nie należało do rzadkości wśród więźniów politycznych c) szczególnie dolegliwe następstwa dla zdrowia B. B. wynikłe z jego zatrzymania i aresztowania, brak opieki medycznej, skrajne niedożywienie miały negatywny wpływ na jego organizm”, przez co dokonana wyżej ocena wysokości zadośćuczynienia jawi się w sposób oczywisty jako fragmentaryczna, niepełna i nieuwzględniająca szeregu okoliczności faktycznych ujawnionych w toku postępowania i mająca wpływ na wymiar krzywd ojca skarżącego, a w konsekwencji i na wysokość zadośćuczynienia, takich jak w szczególności traumatyczne przeżycia B. B. w toku kolejnych okresów pozbawienia wolności (wielogodzinne przesłuchania nastawione na „złamanie” psychiczne ojca skarżącego i skłonienie go do współpracy, przebywanie w izolatce, „bunkrze” oraz trauma związana z popełnieniem samobójstwa przez S. S. podczas pozbawienia wolności w okresie 28.02.1948 r. - 8.03.1948 r.), nieustanna (kilkuletnia, od 1945 r. do 1949 r.) obawa ojca skarżącego o swoje życie i zdrowie uzasadniona kolejnymi zatrzymaniami i torturami, szykanami i urągającym godności traktowaniu, któremu podczas nich doznawał ze strony aparatu państwa, dojmujące poczucie

niesprawiedliwości związane z faktyczną przyczyną kolejnych aresztowań, jaką była okoliczność podejmowania przez ojca skarżącego działań na rzecz niepodległego Państwa Polskiego, skrajne wyczerpanie fizyczne i psychiczne ojca skarżącego;

2. rażące naruszenie prawa w postaci art. 7 k.p.k. w zw. z art. 410 k. p. k. polegające na dowolnej ocenie dowodów i wyciągnięcie z materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie wniosków sprzecznych z zasadami logicznego rozumowania, doświadczenia życiowego i wskazaniami logiki, a w konsekwencji błędne przyjęcie, że zasądzona na rzecz syna represjonowanego B. B. a, wnioskodawcy J. B., łączna kwota zadośćuczynienia jest kwotą odpowiednią, gdyż zdaniem Sądu II instancji kwota zadośćuczynienia ustalona przez Sąd I instancji w wysokości 101.000,00 zł jest kwotą adekwatną, mającą kompensacyjny charakter i uwzględniającą wszystkie okoliczności sprawy istotne dla ustalenia jego wysokości, podczas gdy w istocie jest kwotą nieadekwatną do okoliczności ujawnionych w toku niniejszej sprawy, skutkiem czego było zasądzenie znacznie zaniżonej w stosunku do rzeczywistego, ogromnego rozmiaru krzywdy doznanej przez ojca skarżącego, kwoty zadośćuczynienia, co prowadzi do poczucia rażącej niesprawiedliwości wobec syna B. B. a, którego ojciec doznał ogromu cierpień psychicznych i fizycznych w związku z pozbawieniem go wolności za działalność na rzecz niepodległego Państwa Polskiego w okresach kilkudniowego aresztu w 1945 r. (dokładnie nieustalony okres), od dnia 15 lutego 1946 r. do dnia 21 lutego 1946 r., od dnia 28 lutego 1948 r. do dnia 8 marca 1948 r. i od dnia 10 stycznia 1949 r. do dnia 6 kwietnia 1949 r.;

3. rażące naruszenie art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego oraz art. 445 § 1 k.c. które miało istotny wpływ na treść wydanego wyroku, polegające na jego niewłaściwym zastosowaniu skutkującym brakiem zasądzenia przez Sąd II instancji całości wnioskowanej przez J. B. kwoty zadośćuczynienia za krzywdę doznaną wskutek pozbawienia wolności jego ojca, B. B. a, w związku z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego w okresach kilkudniowego aresztu w 1945 r. (dokładnie nieustalony okres), od dnia 15 lutego 1946 r. do dnia 21 lutego 1946 r., od dnia 28 lutego 1948 r. do dnia 8 marca 1948 r. i od dnia 10 stycznia 1949 r. do dnia 6 kwietnia 1949 r.; pomimo wykazania podstaw do jego zasądzenia, w sytuacji gdy zastosowany przez sąd

odwoławczy oraz przyjęty przez Sąd I instancji sposób miarkowania przedmiotowej kwoty zadośćuczynienia odbiegał w rażący sposób od zasadnych w tym wypadku reguł, a całokształt okoliczności sprawy przemawia za zasądzeniem na rzecz wnioskodawcy wyższej kwoty zadośćuczynienia;

- w zakresie odszkodowania:

4. rażące naruszenie prawa w postaci art. 361§1 i 2 k.c. i art. 322 k. p. c. w zw. z art. 558 k. p. k. w zw. z art. 8 ust. 1 i 3 ustawy lutowej poprzez ich błędne zastosowanie, względnie niezastosowanie skutkujące brakiem zasądzenia przez Sąd I instancji odszkodowania z tytułu utraconych przez B. B. zarobków w sytuacji, gdy całokształt zgromadzonego materiału dowodowego, w tym w szczególności zeznania skarżącego J. B. wskazują na zatrudnienie ojca skarżącego B. B. a, co najmniej, na gospodarstwie rolnym o obszarze 2 mórg, przed pierwszym jego aresztowaniem, które miało miejsce w 1945 r., a z pewnością w dniu 15 lutego 1946 r. i w dalszych okresach, przez co z pewnością doszło do utraty przez B. B. zarobku, a na mocy art. 322 k.p.c. okoliczność zatrudnienia ojca skarżącego wystarczy do zasądzenia na jego odszkodowania w wnioskowanej wysokości przy uznaniu, że ścisłe udowodnienie jego wysokości z uwagi na upływ czasu (ponad 70 lat) jest niemożliwe, na skutek powyższego uchybienia doszło do naruszenia zasady pełnej kompensacji szkody doznanej przez syna represjonowanego B. B. a, tj. braku zasądzenia na rzecz wnioskodawcy 100% dochodzonego odszkodowania;

5. rażące naruszenie art. 8 ust. 1 ustawy lutowej które miało istotny wpływ na treść wydanego wyroku, polegające na jego niewłaściwym zastosowaniu skutkującym brakiem zasądzenia przez Sąd II instancji całości wnioskowanej przez J. B. kwoty odszkodowania tytułem utraconego przez swojego ojca B. B. zarobku wskutek pozbawienia go wolności w związku z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego w okresach kilkudniowego aresztu w 1945 r. (dokładnie nieustalony okres), od dnia 15 lutego 1946 r. do dnia 21 lutego 1946 r., od dnia 28 lutego 1948 r. do dnia 8 marca 1948 r. i od dnia 10 stycznia 1949 r. do dnia 6 kwietnia 1949 r.; pomimo wykazania podstaw do jego zasądzenia, w szczególności poprzez zeznania skarżącego oraz dokumentację zgromadzoną w aktach sprawy z której wynika, że ojciec skarżącego przed pierwszym zatrzymaniem pracował w Polskich Zakładach [...] w M. oraz utrzymywał się z pracy na gospodarstwie rolnym, a nadto

podejmował prace dorywcze, co z mocy art. 322 k. p. c. w zw. z art. 558 k. p. k. w zw. z art. 8 ust. 1 i 3 ustawy lutowej stanowi okoliczność wystarczającą do zasądzenia na rzecz skarżącego odszkodowania we wnioskowanej wysokości przy uznaniu, że ścisłe udowodnienie jego wysokości z uwagi na upływ czasu (ponad 70 lat) jest niemożliwe.

Podnosząc powyższe skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Rzeszowie do ponownego rozpoznania

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wniesiona kasacja okazała się skuteczna o tyle, że wywołała kontrolę zaskarżonego orzeczenia z urzędu, co wobec stwierdzenia zaistnienia bezwzględnej przesłanki odwoławczej doprowadziło do uchylenia wyroku Sądu Odwoławczego i przekazania sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wprost wskazuje na to, że problem niezależności i właściwej kompozycji sądów, w składzie których zasiadają osoby przedstawione do powołania na stanowisko sędziego Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej przez Krajową Radę Sądownictwa ukształtowaną w trybie określonym przepisami ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2018 r., poz. 3) ma charakter systemowy.

Problematyka ta nabiera szczególnego wymiaru w odniesieniu do sędziów, których kariery, m.in. w strukturze sądownictwa powszechnego były nietypowe o tyle, że awanse do sądów wyższych instancji lub na stanowiska funkcyjne były wynikiem uzewnętrznionej akceptacji zmian dokonywanych w wymiarze sprawiedliwości po 2015 r., a w szczególności po 2017 r.

Sąd Najwyższy w niniejszym składzie podziela w pełni wywody zawarte w sprawach rozpoznawanych już przed tym Sądem w odniesieniu do sędziów: X. Y., X.1 Y.1 i X.2 Y.2, tj. sprawach o sygnaturach - III KK 52/24, III KK 189/24, III KK 251/24, III KK 39/23, III KK 52/24, III KK 471/23, III KK 389/23, III KK 470/23, III KK 368/22, III KK 189/24, III KK 251/24.

Należy jedynie przypomnieć, że Sędzia X.1 Y.1 w 2018 roku podpisał listę poparcia dla Roberta Pelewicza z Sądu Okręgowego w Tarnobrzegu, kandydującego

do Krajowej Rady Sądownictwa. X.1 Y.1 w 2019 r. zdecydował się na ubieganie się o stanowisko sędziego Sądu Okręgowego w Tarnobrzegu. W tym postępowaniu nie miał żadnego kontrkandydata. 19 czerwca 2020 roku Krajowa Rada Sądownictwa uchwałą nr [...] przedstawiła Prezydentowi RP wniosek o powołanie X.1 Y.1 na sędziego Sądu Okręgowego w Tarnobrzegu, co Prezydent uczynił [...] 2021 roku, postanowieniem nr [...]. Nominację odebrał [...] 2021 roku. Niedługo później sędzia Y.1 zgłosił się do konkursu na stanowisko sędziowskie w Sądzie Apelacyjnym w Rzeszowie, ogłoszone przez Ministra Sprawiedliwości w 2021 roku. Krajowa Rada Sądownictwa uchwałą nr [...]1 ponownie przedstawiła jego kandydaturę Prezydentowi RP. Prezydent postanowieniem z [...] 2022 roku, nr [...]1, powołał go na stanowisko sędziego Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie, a nominację odebrał 8 marca 2022 roku. W tym postępowaniu również nie miał kontrkandydata.

Sędzia **X. Y.** podpisywał listy poparcia kandydatów do nowej KRS, udzielając poparcia Rafałowi Puchalskiemu oraz Łukaszowi Piebiakowi (wówczas wiceministrowi sprawiedliwości). Został powołany na stanowisko sędziego Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa działającej w niestandardowych okolicznościach, bowiem mimo negatywnej opinii jej zespołu (wobec stwierdzenia niskiego poziomu wiedzy prawniczej i doświadczenia orzeczniczego tego sędziego, orzekającego wówczas w Sądzie Rejonowym w D. i to w sprawach cywilnych). W tym Sądzie od 13 lutego 2018 r. pełnił też funkcję Prezesa. Z dniem 1 marca 2020 r. został delegowany przez Ministra Sprawiedliwości do pełnienia obowiązków sędziego w Sądzie Apelacyjnym w Rzeszowie. Następnie KRS uchwałą Nr [...]2 z 29 kwietnia 2021 r. przedstawiła Prezydentowi RP wniosek o powołanie sędziego X. Y. na stanowisko sędziego Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie, ten zaś tego sędziego powołał postanowieniem z dnia 21 grudnia 2022 r. (M.P. 2023.72 z dnia 17 stycznia 2023 r.), z pominięciem szczebla pośredniego – sądu okręgowego.

Sędzia **X.2 Y.2** konsekwentnie wspierał kandydatury do niekonstytucyjnego organu jakim jest od 2018 r. Krajowa Rada Sądownictwa. W 2018 r. podpisał listę poparcia dla sędziego Roberta Pelewicza, a w 2022 r. dla Rafała Puchalskiego, wówczas sędziego Sądu Rejonowego w Jarosławiu delegowanego do Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie i jednocześnie wyznaczonego przez Ministra

Sprawiedliwości – w niestosowanym dotąd trybie – na stanowisko Prezesa Sądu Okręgowego w Rzeszowie. W dniu 9 listopada 2018 r. sędzia X.2 Y.2 został wyznaczony od 11 listopada 2018 r. na stanowisko Prezesa Sądu Dyscyplinarnego przy Sądzie Apelacyjnym w Rzeszowie przez pełniącego obowiązki Prezesa Izby Dyscyplinarnej Sądu Najwyższego, a od 11 listopada 2021 r., decyzją Prezesa tej Izby. Do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie został powołany postanowieniem Prezydenta RP z 10 grudnia 2020 r., nr [...]2 (M.P. z 2021 r., poz. 37), na wniosek zawarty w uchwale KRS Nr [...]2 z [...] 2020 r.

W tej sytuacji, tak jak i w wypadku wcześniej przeprowadzonych testów, i w niniejszej sprawie stwierdzić należy, że okoliczności, w jakich wymienieni sędziowie zostali powołani na kolejne stanowiska sędziowskie oraz ich postępowanie po powołaniu, mogą wzbudzić w przekonaniu postronnego obserwatora uzasadnione wątpliwości co do niezależności od czynników zewnętrznych składu sądu utworzonego z ich udziałem, w szczególności od bezpośrednich lub pośrednich wpływów władzy wykonawczej. Sąd taki był zatem nienależycie obsadzony w rozumieniu art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k.

W zaistniałej sytuacji, potwierdzającej wystąpienie wskazanej bezwzględnej przesłanki odwoławczej, zaskarżony wyrok należało uchylić, a sprawę przekazać Sądowi Apelacyjnemu w Rzeszowie do ponownego rozpoznania. Zadania sądów nie można bowiem sprowadzać tylko do kontroli przestrzegania prawa przez obywateli. Jak wskazał to już Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z 8 listopada 2023 r., sygn. akt III KK 239/23, „głównym zadaniem sądów jest (...) kontrola przestrzegania praw obywatelskich przez Państwo i jego funkcjonariuszy. Funkcji tej nie da się realizować bez zachowania niezawisłości i przekonania obywateli, że sprawujące wymiar sprawiedliwości sądy są rzeczywiście bezstronne.”

Z przytoczonych powodów Sąd Najwyższy orzekł jak na wstępie.

Ponownie rozpoznając sprawę Sąd Odwoławczy powinien uczynić to będąc właściwie obsadzony.

[J.J.]

r.g.

Jerzy Grubba Kazimierz Klugiewicz Jarosław Matras